

بسم الله الرحمن الرحيم

تاریخ ایران در عصر سلجوقیان

دکتر موسی الرضا بخشی استاد

سرشناسه	بخشم، استاد، موسی الرضا، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	تاریخ ایران در دوره سلجوقیان / موسی الرضا بخشم، استاد.
مشخصات نشر	تهران : یاسین نور، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۱۲۰ ص.
شابک	۶۵۰۰۰ ریال 4-7-92246-600-978:
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
موضوع	ایران -- تاریخ -- سلجوقیان، ۴۲۹ - ۵۹۰ق.
رده بندی کنگره	DSR ۸۰۹/ب۳۳۲ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	۰۵۲/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۰۱۷۸۹

تاریخ ایران در عصر سلجوقیان

نویسنده:	دکتر موسی الرضا بخشم استاد
ناشر:	یاسین نور
حروفچینی:	قاسمی (رها)
سال نشر:	۱۳۹۳
نوبت چاپ:	اول
شمارگان:	۱۰۰۰ جلد
قیمت کتاب:	۶۵۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۲۲۴۶-۴-۷
ISBN:	978-600-92246-4-7

دفتر انتشارات و بخش:

شهر ری، بازار بزرگ ری، طبقه روی همکف، پلاک ۳۶، انتشارات یاسین نور

تلفن: ۵۵۹۰۰۵۴۰ - ۵۵۹۶۸۲۱۵ - ۰۲۱ - ۰۹۱۲۳۴۳۳۷۴۱

حق چاپ و نشر محفوظ و مخصوص ناشر می باشد.

فهرست مطالب

۵.....	مقدمه
۷.....	فصل اول: تاریخ سیاسی ایران در عصر سلجوقی.....
۹.....	برآمدن ترکان سلجوقی.....
۱۳.....	طغرل یک (۴۳۱-۴۵۵).....
۱۵.....	روابط طغرل و خلیفه عباسی.....
۱۶.....	قیام بساسیری.....
۱۸.....	ورود بساسیری به بغداد.....
۲۱.....	درگذشت طغرل.....
۲۲.....	سلطنت آلپ ارسلان (۴۴۵-۴۶۵).....
۲۶.....	اقدامات آلپ ارسلان.....
۲۶.....	نبرد ملازگرد.....
۳۱.....	درگذشت آلپ ارسلان.....
۳۲.....	سلطنت جلال الدین ملکشاه (۴۶۵-۴۸۵).....
۳۳.....	فتوحات ملکشاه.....
۳۴.....	ظهور دعوت اسماعیلیه در ایران.....
۴۲.....	خواجه نظام الملک طوسی.....
۴۴.....	قتل نظام الملک.....
۴۵.....	درگذشت ملکشاه.....
۴۵.....	سلطنت برکیارق (۴۸۵-۴۹۸).....
۴۸.....	سلطان محمد (۴۹۸-۵۱۱).....
۴۹.....	جنگ با اسماعیلیان.....
۵۰.....	درگذشت سلطان محمد.....
۵۱.....	محمود بن محمد (۵۱۱-۵۲۵).....
۵۵.....	دوران پس از مرگ سلطان محمود.....
۵۶.....	دوره حکومت سلطان سنجر (۴۹۰-۵۱۱).....
۵۹.....	دوره سلطنت سنجر (۵۱۱-۵۵۲).....

۶۷	فصل دوم: اوضاع علمی و فرهنگی عصر سلجوقی
۶۹	اوضاع علمی و فرهنگی عصر سلجوقی
۶۹	علم و دانش در عصر سلجوقی
۷۲	علوم غیر دینی
۷۵	دین و مذهب در ایران عصر سلجوقی
۸۳	زبان و ادب فارسی
۸۴	هنر و معماری
۸۷	اوضاع اجتماعی
۹۱	فصل سوم: تشکیلات سیاسی و اداری حکومت سلجوقی
۹۳	تشکیلات سیاسی و اداری حکومت سلجوقی
۹۴	ساختار قدرت در حکومت سلجوقی
۹۸	وزارت
۹۹	دیوان اعلی و شعبه‌های آن در عهد سلجوقی
۱۰۰	دیوان انشاء
۱۰۱	دیوان استیفای ممالک
۱۰۲	دیوان اشراف ممالک
۱۰۳	دیوان عرض
۱۰۴	مراتب اداری در تشکیلات دیوانی
۱۰۵	دیوان برید
۱۰۸	تشکیلات قضایی
۱۰۸	دیوان مظالم
۱۰۹	انتصاب قضات
۱۱۰	محتسب
۱۱۲	رؤسای مذاهب
۱۱۲	نقیب علویان
۱۱۳	رئیس محل
۱۱۴	زمین‌داری و نظام اقطاع
۱۱۷	انواع مالیات در نظام اقطاع
۱۱۸	فهرست منابع

مقدمه

حکومت سلجوقی یکی از مهم‌ترین و قدرتمندترین حکومت‌های جهان اسلام و ایران به شمار می‌رود. سلجوقیان با غلبه بر حکومت غزنوی و تصرف نیشابور قدرت بسیاری به دست آوردند و طولی نکشید که ماوراءالنهر و تمامی سرزمین‌های ایران، بخشی از مرزهای سیاسی سلسله سلجوقی گردید. افتخار تجدید قدرت اسلام و یکپارچگی سیاسی و اجتماعی ایران در قرن پنجم هجری از آن سلجوقیان است. پیش از سلطه سلجوقیان در ایران حکومت ملوک الطوائفی رواج داشت و داعیان خلافت فاطمی مصر در ایران و عراق بسیار فعال بودند و قدرتشان رو به فزونی بود. سلجوقیان به نهاد خلافت و مذهب تسنن که با غلبه حکومت شیعه مذهب آل بویه در حال انحطاط بود، حیات دوباره بخشیدند. سیاست پادشاهان این سلسله بر تأیید خلافت عباسی و اطاعت روحانی از خلیفه بغداد مبتنی بود؛ بنابراین خلیفه عباسی بار دیگر سلطه روحانی خویش را که از عهد صفاریان و دیلمیان از دست داده بود، بدست آورد. علاوه بر این، در عصر سلجوقی مذهب تسنن دوباره احیا شد؛ زیرا ترکان سلجوقی مذهب تسنن را انتخاب کردند، بنابراین خود را ملزم ساختند از خلافت عباسی به عنوان نماد مذهب تسنن حمایت کنند به تعبیری دیگر نگاهبان سنت و خلافت گردیدند؛ البته به گونه‌ای که خلافت عباسی به امور دینی و شرعی و حکومت سلجوقی به امور دنیوی و عرفی می‌پرداخت. از این رو است که بیشتر مؤرخان سنی مذهب برای پادشاهان سلجوقی منزلتی والایی قائل هستند. از پیامدهای نامطلوب سلطه سلجوقیان در ایران، نابودی حکومت‌های مستقل داخلی و نابودی مراکز مهم علمی و ادبی و تمرکز یافتن آن‌ها در یک مرکز محدود بود و این لطمه بر فرهنگ ایران بود و شاید سبب شد، اندیشه‌های استقلال طلبی در آن برهه از زمان از ایرانیان دور گردد.

عصر سلجوقی یکی از دیرپاترین دوره‌های تاریخ ایران است و ویژگی‌های منحصر به فردی را داراست، با وجود این، آن‌چنان که شایسته است، مورد عنایت پژوهش‌های تاریخی قرار نگرفته است. شاید فقدان منابع و فقر آگاهی‌های تاریخی از این دوره از عوامل کم‌توجهی به آن باشد؛ زیرا با توجه به حکومت تقریباً طولانی مدت سلجوقیان در ایران و در مقایسه با سایر سلسله‌های حاکم بر ایران، منابع تاریخی عصر سلجوقی ناچیز به نظر می‌رسد. کتاب حاضر با هدف آشنایی دانشجویان کارشناسی رشته تاریخ با تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران در عصر سلجوقی تدوین شده است. در این کتاب تلاش شده است، دوشادوش روی داده‌ها و تحولات سیاسی به تحولات فرهنگی و اجتماعی نیز توجه شود. البته در این کتاب، خلاف آن چه رویه اغلب کتاب‌های تاریخی است به وقایع سیاسی کمتر پرداخته شده و مساعی نویسندگان این بوده است، بیشتر اوضاع فرهنگی و تشکیلات اداری و سیاسی را مورد بررسی قرار دهد.

موسی الرضا بخشی استاد

پاییز ۱۳۹۳